

Розділ 1

Золоті сторінки далеких епох

1.1 Німецьке Просвітництво та його вплив на розвиток Європи

! ГОТУЄМОСЯ ДО ДІАЛОГУ

1. Пригадайте, що вам відомо про Просвітництво.
2. Назвіть відомих представників німецької літератури XVIII ст. та їхні твори.
3. Поміркуйте, чим вирізнялися твори німецьких авторів цієї доби.

У цей час у різних науках були зроблені великі відкриття. Ботанік Карл Лінней у праці «Види рослин» описав тисячі видів флори та фауни і дав їм подвійні латинські назви. Жорж Луї Леклерк де Бюффон увів у науковий обіг термін «біологія», позначив ним «науку про життя». Жан Батист де Ламарк висунув першу теорію еволюції. У математиці Ісаак Ньютон і Готфрід Лейбніц майже одночасно відкрили диференціальне й інтегральне числення. Засновник сучасної хімії Антуан Лоран Лавуазье склав перший перелік хімічних елементів.

XVIII століття ввійшло в історію як доба **Просвітництва**, або «Доба розуму», — епоха змін і оновлення, які стосувалися релігії й політики, освіти й виховання, культури й мистецтва, науки й техніки.

Назва доби — *Просвітництво* — походить від слова «світло». Французькою мовою це *Siècles des Lumières* — дослівно «століття світла». Назва доби закріпилася після виходу статті німецького філософа Іммануїла Канта «Відповідь на запитання: що таке Просвітництво?» (1784).

Просвітники вважали, що «розум» може допомогти людині зрозуміти і змінити як суспільний лад, так і саму себе. А наукове пізнання стимулюватиме прогресивний розвиток і просування з темряви невігластва до царства розуму. Характерна особливість наукової думки Просвітництва — необхідність практичного використання досягнень науки в інтересах промислового й суспільного розвитку. Такі ідеї обговорювалися не лише у наукових трактатах, а й у художніх творах — поетичних, прозових.

Європейська культура того часу породила величезну кількість романів і трактатів, у яких зображувалося омріяне перетворення світу за законами розуму і справедливості. Тому XVIII століття можна назвати **«золотою добою утопії»**.

Просвітництво — широка ідейна течія, представники якої — вчені, філософи, письменники, — з позиції розуму переглядали всі сфери життя людства.

Раціоналізм — філософський напрям, що визнає розум основою пізнання й поведінки людей.

Теорія літератури

Утопія (грец. οὐ + τόπος — «місце, якого немає») — фантазія, вимисел, мрія, що не збудеться. Поняття «утопія» вперше з'явилося у творі Томаса Мора «Утопія» (так називався острів, на якому було створено ідеальне суспільство).

Нині «утопія» — літературний жанр, наближений до наукової фантастики.

Протилежним до утопії є жанр **антиутопія** (наприклад, твір «451 градус за Фаренгейтом» американця Рея Бредбери, з яким ви ознайомилися в 9 класі, або твори англійського письменника Джорджа Орвелла «1984» і «Ферма для тварин», які вивчатимете цього року).

Просвітницький рух розвивався в різних країнах неоднаково. Становлення Просвітництва в кожній державі було пов’язане з її політичними, соціальними та економічними умовами, а також із національними особливостями.

Зародилося Просвітництво в Англії наприкінці XVII ст. У XVIII ст. центром просвітницького руху стала Франція. Період пізнього Просвітництва (кінець XVIII — початок XIX ст.) пов’язаний із Німеччиною. Якщо в Англії просвітники прагнули побудувати нове суспільство після Англійської буржуазної революції, у Франції — підготувати суспільство до буржуазної революції, то в економічно відсталій та роздрібненій Німеччині про це не могло бути й мови. Першочерговим завданням німецьких просвітителів поставала **боротьба за національне об’єднання**, що вдалося зробити лише за часів правління канцлера О. Бісмарка у другій половині XIX ст.

Центральною постаттю епохи Просвітництва був митець-мыслитель, який мріяв удосконалити й гармонізувати життя за законами розуму.

Для німецького Просвітництва характерним було поєднання духовної свободи із громадянською несвободою. На той час модним був вислів прусського короля Фрідріха II: «*Міркуйте скільки завгодно й про що завгодно, але підкоряйтесь!*